

שלח להו: סיתווא [סתן] הוא עתה, ולא מצינא דאתי מחמת תלגא וממיטרא [השלג והגשם].

שלחו ליה: תא אשינא דטורא [בוא דרך תחתית ההרים], ויגנו עליך מהגשמים והשלגים. שנאמר: "שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון". וכך הוא פירושו של המקרא: שלחו אל המושל, שהוא נבוכדנצאר, שיבוא אל הר בת ציון דרך הסלעים וההרים.

שלח להו: הרי עתה עת גשמים הוא, ואי אתינא — לית לי דוכתא דיתיבנא ביה [לא יהא לי מקום סביב ירושלים, שנוכל לשבת בו אני וחילי מוגנים מפני הגשמים].

שלחו ליה: קברות שלחם, של ישראל, מעולין מפלטירין [מארמונות] שלך, ותוכלו לשבת במערות הקבורה שלהם שסביב ירושלים.

ומנין לנו שאכן כך היה, שהוציאו נבוכדנצאר וחילו את עצמות בני ירושלים מקבריהם, כדי לשבת באותן מערות קבורה?

דכתיב: "בעת ההיא נאם ה' יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו ואת עצמות הכהנים ואת עצמות הנביאים ואת עצמות יושבי ירושלים מקבריהם ושטחום לשמש ולירח ולכל צבא השמים אשר

אהבום ואשר עבדום ואשר הלכו אחריהם".

והיות והבאנו את הפסוק "צרור הכסף לקח בידו", שנתמעטו הצדיקים, מדברת עתה הגמרא בענין המשיח. שאחד מסימני ימות המשיח הוא, שתלמידי חכמים יתמעטו (334).

אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק: מי שמייע לך אימת אתי בר נפלי [האם ידוע לך מתי יבוא בר נפלי]?

אמר ליה: מאן בר נפלי [מיהו אותו] בר נפלי? שאתה שואל אודותיו?

אמר ליה: בר נפלי הוא המשיח.

תמה רבי יצחק ושאלו: משיח — בר נפלי קרית ליה?

אמר ליה: אין. אכן כך. דכתיב: "ביום ההוא אקים את סכת דויד הנפלת". ו"סכת דוד" א-13 הוא כינוי למלכות דוד שנפלה. והמשיח הוא זה שיקים את סכת דוד, לכן נקרא "בר נפלי" (335).

אמר ליה רבי יצחק: הכי אמר רבי יוחנן: דור שבן דוד בא בו, יהיו בו הסימנים דלהלן:

תלמידי חכמים מתמעטים,

"כבר קבע להם זמן", מדברת עתה הגמרא בקץ גלות אחרון, מתי יבוא משיח.

335. עיי' בערוך לנר [הובא בחדושי הגאונים] מה שכתב בכיור ענין זה באורך.

צדיק מושל ביראת אלקים. אבל כשאין צדיקים, אף שיחזרו הרשעים בתשובה, אין בהם כח לבטל הגזירה.

334. כך פירש רש"י. וביד רמה פירש, שהיות והגמרא הזכירה את קץ גלות ראשון, דאמרינן

והשאר עיניהם כלות ביגון ואנחה⁽³³⁶⁾,

וצרות רבות וגזרות קשות מתחדשות,

עד שהראשונה פקודה — שניה ממהרת לבא. פקודה — מלשון "לא נפקד ממנו איש"⁽³³⁷⁾, דהיינו, לא נחסר מאיתנו איש. כלומר, עד שלא כלתה צרה ראשונה, כבר שניה ממהרת לבוא.

תנו רבנן: בשבוע [שבע שני שמיטה] שבן דוד בא בו, יתקיימו הסימנים דלהלן:

שנה ראשונה מתקיים מקרא זה: "והמטרת על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר". והיינו, שיהיה מעט מטר. ואז יהא רעב במקום אחד, ושובע במקום אחר.

שנה שניה — חיצי רעב משתלחב. והיינו, שיהא מעט רעב, ולא יהא שובע בשום מקום.

שנה שלישית — רעב גדול, ומתים אנשים ונשים וטף, חסידים ואנשי מעשה, ותורה משתכחת מלומדיה, מתוך שאין להם מה לאכול⁽³³⁸⁾.

ברביעית — שובע ואינו שובע.

בחמישית — שובע גדול, ואוכלין ושותין

ושמחין, ותורה חוזרת ללומדיה.

בששית — יצאו קולות שבן דוד בא⁽³³⁹⁾.

בשביעית — מלחמות בין הנכרים לישראל.

במוצאי שביעית — בן דוד בא.

אמר רב יוסף: הא כמה שביעית דהוה בן, שנה אחת רעב ושנה אחת שובע, ולא אתא [ולא בא] בן דוד!

אמר אביו: אכן היו שנים שהיה רעב ושובע, אבל האם היו בשנה ששית של שמיטה — קולות שבן דוד בא? ובשנה בשביעית — מלחמות, מי הוה [האם היה]?

ועוד: אכן היו רעב ושובע, אבל כסדרן [כפי הסדר שנשנה בברייתא, שנה ראשונה של שמיטה כך, שניה כך], מי הוה [האם היה]?

תניא, רבי יהודה אומר: דור שבן דוד בא בו

בית הוועד [מקום שתלמידי חכמים מתוועדין שם ללמוד תורה] יהיה למקום זנות. כי יכלו החכמים, ולא יהיו לומדי תורה, ומתוך כך יהיו בתי הוועד ריקים מאדם. והיות ובתי מדרשות מחוץ לעיר הם, יבואו בעלי זימה ויתגודדו שם⁽³⁴⁰⁾.

ללומדיה. שכאשר יש קמח — יש תורה.

339. עוד פירש רש"י, דהיינו קולות מתקיעת שופר. כפי שנאמר: "יתקע בשופר גדול".

וביד רמה כתב, דהיינו כעין רעמים, אלא שהם באים שלא על ידי עבים ומטר.

340. כך כתב רש"י בסוף מסכת סוטה.

וביד רמה פירש, שיהיו פרוצין כל כך בזנות, עד שיזמנו מקום בפרהסיא להוועד שם עם

336. שכיון שתלמידי חכמים מתמעטין, אין מי שיגין על הדור, ולכן השאר עיניהם כלות ביגון ואנחה. עיון יעקב.

337. עוד פירש ביד רמה, טרם היות גזירה ראשונה פקודה מאת הקב"ה לבטלה, כבר השניה ממהרת לבוא.

338. שהרי אם אין קמח — אין תורה. ובחמישית, שיהא שובע גדול, תורה חוזרת

והגליל יחרב⁽³⁴¹⁾,

והגבלן [מקום ששמו "גבלן"⁽³⁴²⁾] יאשב, יהא שומם,

ואנשי גבול ארץ ישראל⁽³⁴³⁾ יסובבו מעיר לעיר — ולא יחוננו,

וחכמת הסופרים תסרח [תימאס, כדבר סרוח]⁽³⁴⁴⁾,

ויראי חטא ימאפו,

ופני אנשי אותו הדור יהיו כפני כלב⁽³⁴⁵⁾,

והאמת תהא נעדרת.

שנאמר: "ותהי האמת נעדרת".

מאי "ותהי האמת נעדרת"?⁽³⁴⁶⁾

אמרו רבי רב: מלמד שנעשית האמת עדרים עדרים — והולכת לה⁽³⁴⁷⁾.

מאי האי דכתיב בהמשך אותו פסוק: "וסר מרע משתולל"?

אמרו רבי רבי שילא: באותו דור, כל מי שסר מרע — משתולל על הבריות [הבריות יאמרו עליו שהוא שוטה. "משתולל" —

הזונות.

אוהבים את זולתם בכל ליבם. אבל באמת, ליבו בל עמו. כי האהבה שהיא נראית לפנים, נעדרת היא מן הלב.

והעץ יוסף הביא בשם הזקוקין, שמנהיגי הדור יהיו שפלים כמו מנהיגי הכלבים.

עוד פירש, ש"פני הדור" היינו העשירים שבדור [כפי שהוא מוכיח מרש"י פר' מקץ].

והיינו, שהעשירים שבאותו הדור יהיו כילים וקמצנים בממונם, ואכזרים מלתת כלום לעניים, וזה כמו הכלב, שהוא כילי ואכזר מליתן לחבירו כלום. עיי"ש.

ובפתח עיניים כתב, שהכלב מזונותיו מועטין, ועם כל זה הוא עז. כך בני אותו הדור יהיו עניים ועזים.

346. שאי אפשר לומר שהכוונה היא מלשון העדר, שלא תהיה אמת כלל, שהרי אמרין במס' שבת, שאפילו בשעת כשלונה של ירושלים, לא פסקו ממנה אנשי אמנה בדברי תורה [ואמת נופל על דברי תורה]! מהרש"א.

347. והיינו, שאנשי אמת יהיו הולכים עדרים עדרים ומתחבאים במדברות מפני הדור הרע ההוא.

341. ביד רמה גרס "והגויל יאשם", והיינו גויל של ספר תורה, שיענש ויכלה, מחמת שנתמעטו לומדיו. וכן להלן גרס "ואנשי גויל יסובבו וכו'", דהיינו, כותבי ספר תורה ומוכרי גוילים, יסובבו מעיר לעיר כדי למצוא פרנסתן, ולא יחוננו.

342. כתב היעב"ץ, שהוא מחוז סמוך להר הלבנון.

343. עוד פירש רש"י, דהיינו אנשי גזית, סנהדרין.

344. והרב אברהם בן הגר"א פירש, ש"תסרח" מלשון "סרח העודף" הוא. שבאמת אמרו חכמים "לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה". אבל החכמים והסופרים שבאותו הדור יארכו בנאום, ולא ינעם לאזני שומעיהם.

345. שיהיו דומים לכלב ממש. עוד פירש רש"י, דהיינו שלא יתביישו זה מזה.

והמהרש"א כתב, שהכלב נקרא כך, כי כולו לב. שהוא נאמן בכל ליבו לאדונו. ואמר, שפני אותו הדור יהיו כפני הכלב, שיראו עצמם כאילו

לשון שטות]⁽³⁴⁸⁾.

והיות והגמרא הביאה את הפסוק "ותהי האמת נעדרת", מביאה הגמרא עוד בענין אמירת האמת.

אמר רבא: מריש הוה אמינא [בתחילה הייתי סבור] דליכא קושטא בעלמא [שאינן אדם בעולם שידבר תמיד רק אמת]⁽³⁴⁹⁾.

אמר לי ההוא מרבנן, ורב טבות שמיה, ואמרי לה רב טביומי שמיה, דאי הווי יהבי ליה כל חללי דעלמא⁽³⁵⁰⁾ לא הוה משני בדיבוריה לשקר⁽³⁵¹⁾ ⁽³⁵²⁾, וכך אמר לי:

זימנא הוה איקלעי להווא אתרא, וקושטא שמיה [פעם אחת נקלעתי למקום אחד, ששמו קושטא], ולא הווי אנשי אותו המקום משני בדיבוריהו [משנים דיבורם לשקר], ולא הוה מייט איניש מהתם בלא זימניה [ולא היה מת אדם משם שלא בזמנו]⁽³⁵³⁾.

נסיבי איתתא מינהון, והווי לי תרתין בנין מינה [נשאתי אשה מהם, והיו לי שני בנים ממנה].

יומא חד הוה יתבא דביתהו, וקא חייפא רישא [יום אחד היתה יושבת אשתו של רב טבות, וחפפה את ראשה].

אתאי שיבכתה, טרפא אדשא [באה שכנתה, ודפקה על הדלת].

סבר רב טבות: לאו אורח ארעא [אין זה דרך ארץ] לומר היכן היא, הואיל והיא חופפת ראשה.

ולכן אמר לה לאותה שכנה: ליתא הכא [אשתי אינה כאן].

שכיבו ליה תרתין בנין [מתו לו שני בנין]⁽³⁵⁴⁾.

348. כתב ביד רמה: ותמה אני לפי סימנים הללו, מפני מה אין בן דוד בא בדורנו זה!!

349. כפי שמצאנו כשהקדוש ברוך הוא נמלך בפמליא שלו אם לברוא את האדם, אמרה האמת: אל יברא, שכולו שקר. וכן אמר דוד בתהלים: כל האדם כוזב. ורק העולם הבא נקרא "עלמא דקשוט" [עולם האמת]. מהרש"א ועיון יעקב.

350. כל חלל העולם, נחלה בלי מצרים. וביד רמה כתב, דהיינו כל מרגליות ואבנים טובות שבעולם.

351. כלומר, שאם אמר למכור דבר מסויים בסך מסויים, ואחר כך בא אחר ורצה לתת לו יותר, אע"ג דקיימא לן שדברים אין בהם משום מחוסרי אמנה, בכל זאת הוא נהג בעצמו,

שאפילו יתנו לו כל חללי עלמא, לא ישנה בדיבורו. עיון יעקב.

352. במהרש"א כתב, שדקדק כל כך במידת האמת בגלל המעשה המסופר להלן. ועיי"ש מה שכתב עוד בזה.

353. כתב בעיון יעקב, שהוא מדה כנגד מדה. כי איתא במס' יבמות: את מספר ימיך אמלא — אלו שני דורות. ופירש שם רש"י, שאלו הן השנים שפוסקין לו לאדם בעת לידתו. ואם לא זכה — פוחתין לו מהם. ולכן, אם האדם אינו משנה בדיבורו, גם הקדוש ברוך הוא לא משנה ממה שקצב לו בתחילה, אף שלא זכה. עיי"ש. ועיי' במהרש"א מה שכתב בזה.

354. אף שמצינו שגם הקדוש ברוך הוא שינה מפני השלום, הכא לא היה מפני השלום כל כך,

אתו אינשי דאתרא לקמיה [באו אנשי המקום לפניו], אמרו ליה: מאי האי? איך אירע דבר זה, שמתו בניך בלא זמנם?

אמר להו: הכי הוה מעשה [כך וכך] היה המעשה, שלא דיברתי אמת].

אמרו ליה: במטותא מינד, פוק מאתריי, ולא תגרי בהו מותנא בהנד אינשי [בבקשה ממך, צא ממקומנו, ואל תגרה בנו את המוות].

תניא, רבי נהוראי אומר: דור שבן דוד בא בו —

נערים ילבינו פני זקנים [כלומר, יביישו אותם],

וזקנים יעמדו לפני נערים [והיינו דאמרינן במסכת סוטה: בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא],

ובת קמה באמה לחרפה ולביישה,

וכלה קמה בחמותה,

ופני הדור כפני כלב,

ואין הבן מתבייש מאביו.

תניא: רבי נחמיה אומר: דור שבן דוד בא בו —

העזות תרבה,

והיוקר יעות [לא יהו מכבדין זה את זה (355)]. יוקר — מלשון כבוד. כמו "וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן".

והנפן יתן פרוי — ואף על פי כן יהא היון ביוקר, לפי שלא תהיה ברכה בפרי עצמו (356).

ונהפכה כל המלכות למינות,

ואין תוכחה (357).

ודברי ברייתא זו מסייע ליה לרבי יצחק. דאמר רבי יצחק: אין בן דוד בא — עד שתתהפך כל המלכות למינות.

אמר רבא: מאי קרא — "כלו הפך לבן טהור הוא". שכשם שכשפושט הנגע בכל העור — טהור הוא, כך כשתהפך כל המלכות למינות — תבוא הגאולה (358).

תנו רבנן: "כי ידין ה' עמו וגו' כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב". אין בן דוד בא

היין ומשתכרין, ולכן יהא היין ביוקר, אף שהרבה יין בעולם.

357. בספר זקוקין כתב, שזה המשך למה שאמר שהמלכות תיהפך למינות. והיינו, שלא יהיה אחד מישראל שיוכל להתווכח עם המינים ולהשיב להם תשובה ניצחת, להוציא המינות מליבם.

358. ביד רמה כתב, שכשם שבנגעים, אף שהפשוטן סימן טומאה הוא, בכל זאת אם פשה

כי אם היה אומר האמת, היתה השכנה מתפייסת. יעב"ץ.

355. עוד פירש רש"י, מכובד שבהם יהא עוותן ורמאי.

וביד רמה פירש: כלומר, שהנקלה יעוות את היקר, ויבטל את דבריו.

אמנם המהרש"א במס' סוטה פירש, דהיינו שהיוקר יאמיר.

356. עוד פירש רש"י, שיהיו כולם רודפין אחרי

— **עד שירבו המסורות** [המוסרים, המלשינים⁽³⁵⁹⁾].

וכך נדרש הפסוק: "כי ידין ה' עמו" להביא להם את הגאולה, "כי יראה כי אזלת יד", כשיראה שתחזק ידם של המוסרים, ויצליחו במלשינותם.

דבר אחר: אין בן דוד בא — **עד שיתמעטו התלמידים** שמחזיקין ידי ישראל להחזירן למוטב [והיינו "אזלת יד"].

דבר אחר: **עד שתכלה פרוטה מן הכיס.** והיינו "אזלת יד", שיהיו בידים ריקניות⁽³⁶⁰⁾.

דבר אחר: **עד שיתייאשו ישראל מן הגאולה.** שנאמר "ואפס עצור ועזוב", כביכול [כאילו אפשר לומר דבר זה כלפי מעלה] **אין סומך ועוזר לישראל.** שיהיו ישראל שפלים מאוד, ויתייאשו מן הגאולה.

כי הא דרבי זירא, כי הוה משכח רבנן דמעסקי ביה [כשהיה רואה תלמידי חכמים עוסקים בענייני זמן הגאולה], **אמר להו: במטותא [בעינא⁽³⁶¹⁾] מנייכו לא תרחקוה** [בבקשה, אני מבקש מכם שלא תרחיקו את הגאולה].

דתנינא: שלשה דברים באין כהיסח הדעת [פתאום, בלא שיתכוון האדם לכך], **אלו הן:**

א. משיח,

ב. מציאה,

ג. ועקרב [שנושך את האדם פתאום]⁽³⁶²⁾.

אמר רב קטינא: **שית אלפי שני** הוה עלמא [ששת אלפים שנה יתקיים העולם הזה], **וחד חרוב** [ואלף אחד, השביעי, יהא חרב]. **שנאמר:** "ונשגב ה' לבדו ביום החוא". והיינו, שייותר ה' לבדו ביום ההוא. ויומו

בכל העור ונהפך ללבן — טהור הוא, כך כאן, אף שהמינות סימן לגלות, כיון שנהפכה כל המלכות למינות — סימן הוא לגאולה.

359. והיינו כמאן דאמר שאין ישראל נגאלין אלא בתשובה. שמתוך צרות אלו, שירבו המסורות, יחזרו בתשובה שלמה. ויש לפרש גם למאן דאמר שנגאלין גם בלא תשובה, שעל ידי צרות אלו יהיו שפלים מאוד. מהרש"א, עיי"ש.

360. כך כתב רש"י. וכתב הרש"ש: והנה הודות לקל בדורותינו נמצאים עשירים מופלגים במינו וגם יתר העם הפרוה מצויה בידם, הכי ניתן נואש חס ושלום לגאולה?

ויש לפרש הכוונה להיפך, דחזינן דבימיהם היתה הפרוטה נחשבת לממוץ, כדתנן [בבא מציעא פרק ד' משנה ז']: ה' פרוטות הן. ואמר

כאן, דאז, בימים שלפני ביאת המשיח, לא תהיה נחשבת למאומה, ולא תראה עוד, עד שאפילו בכיס, ר"ל של צדקה, דשם מצויים המטבעות הקטנות ביותר, מנדבת דלת העם, גם שם לא תמצא, כי תהיה הרוחה, ואף הפחותה שבנדבות לא תהיה בפרוטה.

361. במס' ברכות [לה ב] וכן בעין יעקב כאן, אין גורסין "בעינא".

362. כלל שלשה דברים אלו יחד, כי אם יזכה, תבוא עליו הגאולה כהיסח הדעת של מציאה, ששמחה וטובה היא לו. אבל אם לא יזכה חלילה, תבוא עליו כהיסח הדעת של נשיכת עקרב, שרעה היא לו [שיתכן שביאת המשיח תבוא לרעתו, שיסבול חבלי משיח]. מהרש"א. ועיי' בעיון יעקב.

של הקדוש ברוך הוא — אלף שנים הוא (363), שנאמר: "כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול וגו'".

אביי אמר: תרי חרוב [אלפיים שנה יהא העולם חרב (364)], **שנאמר:** "יחיינו מימים, ביום השלישי יקמנו ונחיה לפניו".

"יחיינו מימים", היינו שני ימים של הקדוש ברוך הוא, שהם אלפיים שנה. ובאותן שנים יחרב העולם, ויחדש הקדוש ברוך הוא את עולמו. ועושה לצדיקים כנפים כנשרים, וזהו "יחיינו". ו"ביום השלישי", בתחילת האלף השלישי, "יקמנו ונחיה לפניו" בעולם חדש.

תניא כותיה דרב קטינא, שאמר שיהא העולם חרב אלף אחד:

כשם שהשביעית משמטת שנה אחת לשבע שנים, ובאותה שנה נעשית האדמה בורה, שאין עובדין אותה, כך העולם משמט [נעשה חרב] אלף שנים לשבעת אלפים שנה, **שנאמר:** "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא". **ואומר:** "מזמור שיר ליום השבת" — יום

שכולו שבת [שיהיה העולם כשבת יום אחד של הקדוש ברוך הוא, שהוא אלף שנים, והיינו שיהא חרב, כשנת השמיטה, שהיא שבת הארץ]. **ואומר:** "כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבר". הרי שימושו של הקדוש ברוך הוא — אלף שנים הוא (365).

תנא דבי אליהו: ששת אלפים שנה הוי עלמא. וכך מתחלקים אותם ששת אלפים שנה:

שני אלפים שעדיין לא למדו תורה, היה העולם תוהו. והיינו, מבריאת אדם הראשון ועד שהיה אברהם בן חמישים ושתים שנה. וכשהגיע אברהם לזמן זה — עסק בתורה, שנאמר: "את הנפש אשר עשו בחרן", ותרגם אונקלוס: "דשעבידו לאורייתא בחרן" (366).

לאחר מכן — **שני אלפים תורה** [עיין ברש"י שהביא את חשבון השנים. ואין הכוונה שתכלה תורה חס ושלום אחר אותם שני אלפים שנה, אלא לפי שגבי תוהו אמרנו שהיה אלפיים שנה, נקט כך גם גבי

363. לא שיש זמן אצל הקדוש ברוך הוא ח"ו, כי אלף אלפים מהשנים — כרגע הם אצלו, שאין לו יחס עם הזמן כלל. וכתבו זה רק על דרך השאלה, לדבר בלשון בני אדם. והיות וכתוב "כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול", משמע שמה שקורא הכתוב יום גבי הקדוש ברוך הוא, הוא אלף שנים של בני אדם. יפת תאר, עיי"ש.

364. כתב בעיון יעקב, שאפשר להסמין דברי אביי להאי דאיתא בכראשית רבה [פרשה יא]: אמרה שבת לפני הקדוש ברוך הוא, רבש"ע, לכל יש בן זוג, ולי אין בן זוג! אמר לה הקב"ה,

כנסת ישראל בן זוגך. והיות ולעתיד יחרב העולם, ושוב לא יהיה לשבת בן זוג, לכך צריך שיהיו שני ימים יום השבת.

365. ובמהרש"א ביאר, שכשם שהשביעית משמטת שנה אחת לשבע שנים, דומיא דימי מעשה בראשית, שביום אחד משבעת הימים שבת הקדוש ברוך הוא ממלאכתו, כך העולם משמט אלף שנים דומיא דמעשה בראשית. עיי"ש.

366. ואיתא במס' עבודה זרה [ט א], דגמירי שבאותה עת היה אברהם בן חמישים ושתים.

תורה⁽³⁶⁷⁾],

ולאחר מכן, על פי הדין, היו צריכים לבוא שני אלפים ימות המשיח, שיבוא המשיח, ותכלה מלכות הרשעה, ויבטל שעבוד מישראל.

עוד שאל רב יהודה את אליהו: האם יהא היובל כלה עד שיבוא המשיח, שיבוא המשיח רק אחריו, או שאינו כלה, שיבוא המשיח בתוך היובל?⁽³⁶⁸⁾

אמר ליה: איני יודע.

ב-צ-ב ובעונותינו שרבו, לא בא משיח בסוף ארבעת אלפים שנה, וכבר יצאו מהם מה שיצאו [עברו מאותן שני אלפים אחרונים כמה וכמה שנים], ועדיין לא בא משיח.

רב אשי אמר: הכי אמר ליה אליהו לרב יהודה: עד הכא, עד אותו יובל אחרון — לא תיסתכי ליה [אל תחכה לו, כי ודאי לא יבוא קודם לכן]. מכאן ואילך — איסתכי ליה [חכה לו] עד שיבוא.

אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא הסידא: אין העולם מתקיים פחות משמונים וחמשה יובלות [כל יובל הוא חמישים שנה. ואם כן, היינו ארבעת אלפים מאתים וחמישים שנה]. ויובל האחרון — בן דוד בא.

שלה ליה רב הנן בר תחליפא לרב יוסף: מצאתי אדם אחד, וכידו מגילה אחת כתובה אשורית [הוא הכתב שלנו, ונקרא "אשורית" על שם שבא מארץ אשור] ולשון קדש⁽³⁶⁹⁾.

אמר ליה רב יהודה לאליהו: בתחילתו של יובל, בתחילת חמישים שנה, יבוא בן דוד, או בסופו של יובל?

אמרתי לו: מגילה זו מניין לך?

אמר ליה אליהו: איני יודע.

אמר לי: לחיילות של רומי נשכרתי, ובין גינזי רומי מצאתיה, וכתוב בה כך:

אמרינן "ויובל האחרון בן דוד בא", משמע שיבוא בתוכו!

וכתב לפרש, דהכי קמבעיא ליה. אם תמצי לומר שבסופו של יובל בא, האם הכוונה שאז הוא בא, ולא יתעכב יותר, או שאז מתחיל זמנו, ומאותו זמן חכה לו.

אמנם ביד רמה גרס: "אמר לו, בתחילת היובל או בסופו, אמר לו בסופו וכו'". ולפי זה אתי שפיר.

367. אמנם במהרש"א כתב, שהוא דחוק לומר ככהאי גוונא "אידי".

וכתב לפרש הדברים כפשוטן, שאחר שגלו ישראל גלות גמורה אין בהם תורה, כדכתיב "מלכה ושריה בגוים אין תורה". ומכל מקום קע"ב שנים אחר חורבן בית שני מקרי עדיין שנות תורה, כי אז היה דור התנאים, ועדיין לא נדלדלו הישיבות. עד אחר שמת רבי, וגבר הגלות, ורבו הצרות, וכלו ימי תורה.

ומשם ואילך, מתוך הגלות והצרות, כל אותו הזמן ראוי לביאת המשיח, ומקרי ימי חבלי משיח. ועיי' ביעב"ץ.

369. לכן נקט שכתובה אשורית ובלשון הקדש, שמשום כך מוכח שלא הרומיים כתובה, אלא הביאוה מגלות ירושלים. יד רמה.

368. כך פירש רש"י. והקשה המהרש"א, הא